

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ. ΕΝΑΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΣ ΜΥΘΟΣ ΠΟΥ ΜΕΤΑΤΡΑΠΗΚΕ ΣΕ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Π.Γ. ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ*

«Ένα νέο ιδεώδες κυριαρχεί στην διεθνή σκηνή: τα ανθρώπινα δικαιώματα». ¹ Ίσως στην φράση αυτή συμπυκνώνεται η κοινή αίσθηση που κυριαρχεί στην σύγχρονη πολιτική συζήτηση, ιδίως αν σκεφτούμε ότι η ιδιαίτερη έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέθηκε πρόσφατα με την κατάρρευση του σημαντικότερου εναλλακτικού κοινωνικού προγράμματος, του κομμουνισμού. Υπό το πρίσμα αυτό, η δυσφορία για την κατάρρευση ηθικών βεβαιοτήτων και πολιτικών συστημάτων μετριάζεται και ως ένα μέτρο αντικαθίσταται από την πεποίθηση ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι το νέο πρόταγμα, ο νέος στόχος για τις κοινωνίες.

Αν από την νομική παράδοση που μας κληροδότησε η νεωτερικότητα υπάρχει ένας μύθος που γνωρίζει καθολική αποδοχή και συνδέεται με μια οικουμενική προσδοκία, αυτός αφορά στην επικράτηση της ιδέας ότι τα δικαιώματα αποτελούν μια πανανθρώπινη αξία που διαπερνά πολιτισμούς, εποχές, ιδεολογίες, κοινωνικά και πολιτικά συστήματα και αγγίζει όλους τους ανθρώπους απανταχού της γης χωρίς ιστορικούς ή άλλους προσδιορισμούς.

Η ιδέα αυτή μάλιστα εμφανίζεται στις μέρες μας τόσο ισχυρή ώστε από τότε που τα δικαιώματα διακηρύχθηκαν και αποτέλεσαν σημαίνουσες πολιτικές διεκδικήσεις (18ος αιώνας) μέχρι τότε που απέκτησαν απτή νομική υπόσταση (20ός αιώνας), συμβαίνει να ξεχνάμε ότι το ιστορικό των παραβιάσεων τους είναι εξίσου εντυπωσιακό. Σε καμία ίσως ιστορική περίοδο η ανθρώπινη ζωή δεν ευτελίστηκε τόσο οργανωμένα και προγραμματικά, όσο την περίοδο του σταλινισμού και του ναζισμού μέσα στον ίδιο αιώνα που το τέρμα του ταυτίστηκε με την ολοκληρωτική επικράτηση των δικαιωμάτων ως αξεπέραστου διανοητικού ορίζοντα αλλά και ως βασικού κίνητρου άσκησης διεθνούς πολιτικής.

Ενώ άλλα νεωτερικά προτάγματα, όπως της συνεχούς πρόοδου, της κυριαρχίας πάνω στην φύση και της επικράτησης της επιστήμης έχουν κλονισθεί από την κριτική στον ορθό λόγο και τα γεγονότα, ο λόγος των δικαιωμάτων διατηρεί συνοχή, αξιώνει οικουμενικότητα και θεωρείται αδιαπραγμάτευτος, δίκην λαϊκού μύθου που έρχεται απ' τα βάθη των αιώνων και αντιστοιχεί σε ανθρωπολογικές σταθερές. Έτσι τείνουμε να ξεχνάμε, ότι τα δικαιώματα θεμελιώνονται στον ανθρώπινο λόγο και όχι στην φύση ή την ιδιότητα του ανθρώπου.

Όποιος, σήμερα, αμφισβητήσει τα ανθρώπινα δικαιώματα ή επιχειρήσει να τα αποσυνδέσει από τον άχρονο ανθρωπισμό αντιμετωπίζεται με αυτονόητη εχθρότητα. Όπως κάθε λόγος που φετιχοποιείται, ως έκφραση, εν προκειμένω, της ιερής παράδοσης του φυσικού δικαίου, έτσι και ο λόγος για

τα δικαιώματα συνδέεται με μια εσχατολογία θεολογικού τύπου, μολοντί ο νομικός θετικισμός συνέβαλε στην απορρόφηση της δικαιοσύνης από διαδικαστικές και τυποκρατικές έννοιες και ενσωμάτωσε τα δικαιώματα στα σύγχρονα Συντάγματα. Η ένταση που υπάρχει μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ή συνταγματικών δικαιωμάτων υποδηλώνει μια καταγωγική διαφορά. Η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει ως θεμέλιο μια ηθική αξίωση την οποία οι άνθρωποι εγείρουν έναντι άλλων ανθρώπων και της κρατικής εξουσίας, ανεξαρτήτως αν η αξίωση αυτή αναγνωρίζεται και από το θετικό δίκαιο. ² Η ρητορική φύση και ο διακηρυκτικός χαρακτήρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που τα φέρνουν συχνά αντιμέτωπα με το θετικό δίκαιο, είναι στοιχείο της φύσης τους, αλλά και της ικανότητάς τους να ξεπερνούν τα όρια που τους θέτει το δίκαιο, αλλά και οι ιστορικές ιδιαιτερότητες. Αντίθετα τα συνταγματικά δικαιώματα είναι νομικά δικαιώματα που γεννούν αξιώσεις εντός μιας συγκεκριμένης έννομης τάξης.

Η ένταση των δικαιωμάτων στις έννομες τάξεις και άρα στον εφήμερο χαρακτήρα των κρατικών ρυθμίσεων, η εκνομίκευση με άλλα λόγια των δικαιωμάτων, αν και ακολούθησε την ανάδυση του ατομισμού και την ανθρωπολογία του νομικού ουμανισμού που επικράτησε σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, επανέρχεται σήμερα ως σχεδόν υπερβατική και απόλυτη αξία πλήρως ανεξάρτητη από την ιστορία. Αγνοείται έτσι ότι τα ηθικώς θεμελιωμένα ανθρώπινα δικαιώματα μετασχηματίστηκαν σε δικαιώματα του πολίτη και απέκτησαν δικαιομορφή μέσα σε ιστορικά κρατικά μορφώματα (έθνη-κράτη), στα οποία παρείχαν και νομιμοποίηση.

Δεν θα ήταν κακόπιστος, λοιπόν, εκείνος που θα εντόπιζε αυτήν την βασική αντίφαση, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η αμφισβήτηση του ανιστορικού οικουμενισμού των φιλελεύθερων δικαιωμάτων πρέπει να οδηγήσει στην πλήρη άρνησή τους. Είναι αναμφίβολο ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτέλεσαν και αποτελούν ένα σημαντικό θεμέλιο της ανθρώπινης χειραφέτησης και η κριτική που τους έχει ασκηθεί ιστορικά, προέρχεται είτε από τους αρνητές του διαφωτισμού που στιγματίζουν τον αφηρημένο χαρακτήρα τους (Burke) είτε από εκείνους που τόνιζαν την ανεπάρκειά τους και την συγκάλυψη που προσφέρουν στην άσκηση της εξουσίας στο πλαίσιο μιας ταξικής και καταπιεστικής κοινωνίας (Marx).

Επιπλέον στην σύγχρονη κοινωνική θεωρία, η κριτική αυτή συνεχίστηκε στο βαθμό που η αμφισβήτηση της ενότητας του υποκειμένου –βασικού θεμελίου του δικαιώματος– οργανώθηκε τόσο γύρω από την ψυχαναλυτική βεβαιότητα της αδυναμίας να ελεγχθεί ένα λειψό και διχασμένο εγώ (Freud,

* Ο Π.Γ. Μαντζούφας είναι Λέκτορας Νομικής στο ΑΠΘ.

Lacan) όσο και μέσα από τις θεωρίες του μεταστρουκτουραλισμού και της αποδόμησης (Foucault, Derrida), που αρνούνται ότι υπάρχει ένα υποκείμενο που μπορεί να γνωρίζει και να συγκροτείται αυτόνομα και το αντικαθιστούν από το σύστημα/κείμενο ή την γλώσσα και τις πρακτικές εξουσίας. Όλες αυτές οι θεωρήσεις που συνέβαλαν στην αποδόμηση και απομυθοποίηση του υποκειμένου, το βλέπουν να επανέρχεται θριαμβευτικά μέσω της αναγέννησης της πολιτικής φιλοσοφίας (Dworkin, Rawls), και μέσω των θεωριών της ταυτότητας στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες.

Οστόσο, η σύγχρονη επίκληση των δικαιωμάτων θέτει νέα ζητήματα και υπακούει σε καινούργιες ανάγκες, αν συμφωνήσουμε βέβαια ότι η ιστορία δεν τελειώνει με την παγκόσμια αποδοχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα, θα λέγαμε ότι στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενυπάρχει ένα οικουμενικό αίτημα ισχύος, σε αντίθεση με τις περιορισμένες αξιώσεις των δικαιωμάτων του πολίτη που αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη κρατική έννομη τάξη.

Οστόσο, ο οικουμενισμός αυτός θα μπορεί να είναι συμβατός με την μεγάλη ποικιλία τρόπων ζωής και πολιτισμών μόνο όταν περιλαμβάνει τις ελάχιστες προϋποθέσεις που είναι κοινές σε όλους για το τι είναι δίκαιο. Η διάκριση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δικαιωμάτων του πολίτη αποκτά πρακτικές διαστάσεις και συχνά ένταση, όταν έχουμε να υπερασπιστούμε τα ανθρώπινα δικαιώματα προσώπων (πρόσφυγες, μετανάστες), οι οποίοι αν και δεν ανήκουν στην συλλογικότητα των πολιτών εγείρουν εύλογες ηθικές αξιώσεις προστασίας.

Τα ζητήματα αυτά χαρακτηρίζονται από μια διαρκή επικαιρότητα, ενώ σήμερα προσλαμβάνουν αυξημένο ενδιαφέρον και λόγω των μετακινήσεων οικονομικών μεταναστών από τον τρίτο κόσμο προς την δύση. Επιπλέον, η αναγέννηση του ενδιαφέροντος για τα δικαιώματα στην συγκυρία των σαράντα τελευταίων χρόνων, ενισχύθηκε και από δύο νέα ιστορικά και κοινωνικά φαινόμενα. Σύμφωνα με το πρώτο, τα δικαιώματα χρησιμοποιήθηκαν ως όπλα αντίστασης στην κρατική παντοδυναμία που έλαβε βάρβαρες διαστάσεις στα κομμουνιστικά καθεστώτα της ανατολικής Ευρώπης και στα ανελεύθερα καθεστώτα του τρίτου κόσμου (αντιαποικιοκρατικός αγώνας). Η καταξίωσή τους ήλθε από το γεγονός ότι και στις δύο περιπτώσεις, τα δικαιώματα συνέβαλαν στην ιδεολογική προετοιμασία για την αλλαγή των καθεστώτων στον βαθμό που αποτελούσαν το μοναδικό ισχυρό κίνητρο μιας εναλλακτικής κοινωνικής οργάνωσης.

Το δεύτερο στοιχείο που παρατηρείται στις δυτικές κοινωνίες δεν αφορά μόνο στην ενίσχυση της αυτονομίας του ατόμου και στην τοποθέτησή του στο κέντρο της κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης (ατομισμός), αλλά συνδέεται με την απελευθέρωση της ανθρώπινης επιθυμίας. Η εκπλήρωση της επιθυμίας δεν αφορά μόνο στην ικανοποίηση συνεχώς ανανεούμενων αναγκών στο πνεύμα ενός καταναλωτικού ηδονισμού, αλλά αγγίζει τα ίδια τα θεμέλια της δημοκρατικής ιδέας. Γνωρίζουμε από την κλασική θεωρία των αρχαίων (Αριστοτέλης) ότι η δημοκρατική ιδέα προϋποθέτει το φρόνιμα και την αρετή των πολιτών πέραν των διαδικαστικών εγγυήσεων μιας δημοκρατικής απόφασης (αρχή της πλειο-

ψηφίας, έλεγχος). Αυτή όμως η ιδέα υπονομεύεται από τις εγωιστικές στρατηγικές των ατόμων, που αναζητούν μόνον την μεγιστοποίηση των συμφερόντων τους, αδιαφορώντας για τις συνέπειες προς τον πλησίον και αδυνατίζοντας έτσι τον κοινωνικό δεσμό της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και τελικά, αντικαθιστώντας τα καθήκοντα (πατρίδα, κοινότητα) με τα δικαιώματα. Μια κοινωνία ιδιωτών χωρίς αναφορές σε μια συγκροτημένη συλλογική ταυτότητα, που ομνύει στην απεριόριστη επιθυμία για αυτοπραγμάτωση, αδιαφορώντας για τις ανάγκες του διπλανού και έχοντας χάσει κάθε αίσθηση γενικού συμφέροντος, οδηγείται αναπόφευκτα σε μια πολιτική απάθεια. Γνωρίζουμε ότι η συρρίκνωση της δημοκρατίας σε αυτό το αυστηρά διαδικαστικό πλαίσιο, αφενός νομιμοποίησε την αντίληψη ότι η δημοκρατία είναι ένας μηχανισμός ανάλογος με την αγορά όπου οι πολίτες είναι καταναλωτές και οι πολιτικοί επιχειρηματίες και αφετέρου πρόταξε την ελευθερία του ατόμου έναντι των αναγκών ισότητας, αλληλεγγύης και ηθικής δέσμευσης απέναντι στον άλλο (Levinas).

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα η διαπίστωση ότι «ένα υπερ-κινητικό άτομο, προικισμένο με δικαιώματα και επιθυμίες, αλλά χωρίς δεσμούς και εντάξεις, χωρίς καθήκοντα ή υποχρεώσεις, στερημένο από κάθε αίσθηση υπευθυνότητας, με μοναδικό κίνητρο τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων του, αυτό το άτομο δεν είναι πολίτης».³ Επειδή ακριβώς η ιδιότητα του πολίτη συνδέεται και με συλλογικές υποχρεώσεις απέναντι στην πολιτεία, η επιμονή στα δικαιώματα του ανθρώπου έχει έναν «αντιπολιτικό τόνο»,⁴ καθώς αδυνατίζει τον δεσμό πολίτη-πολιτείας. Και οι δύο αυτές ιστορικές τάσεις νομιμοποιούνται στο όνομα των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το πεδίο, όμως, όπου η επίκληση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτέλεσε διαρκές επιχείρημα και κριτική για την στάση των κρατών απέναντι στους πολίτες τους είναι αυτό των διεθνών σχέσεων.

Αν τα συνταγματικά δικαιώματα του νομικού θετικισμού και η ιδέα περί κοινωνίας του 19ου αιώνα διαδέχθηκαν τα φυσικά δικαιώματα και τον αφηρημένο ανθρωπισμό του 18ου αιώνα, τα ανθρώπινα δικαιώματα εμφανίζονται στην διεθνή σκηνή σχετικά πρόσφατα, μόλις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.⁵ Μετά τις δίκες της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, ο Χάρτης του ΟΗΕ συνοδεύτηκε από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1948). Με άξονα τα θεμελιώδη αυτά κείμενα, η διεθνής κοινότητα, πάντα με επίκεντρο την προστασία των δικαιωμάτων, παρήγαγε εκατοντάδες συνθήκες, συμβάσεις, διακηρύξεις με πιο σημαντική περιφερειακή Σύμβαση εκείνη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Είναι σαφές ότι η διεθνής κοινότητα στην προσπάθειά της να υιοθετήσει ένα νέο διεθνές πρότυπο που να είναι απαλλαγμένο από τις φρικαλεότητες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του δόγματος της κρατικής κυριαρχίας, το οποίο επιπλέον να διαθέτει το συμβολικό κύρος για μια διεθνή αφύπνιση, επέλεξε τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στα γνωστοθεωρητικά θεμέλια αυτής της επιλογής θα μπορούσε κανείς να ανιχνεύσει μια επιστροφή στο φυσικό δίκαιο, υπό την έννοια ότι το διεθνές δίκαιο καλύπτει όλα τα κράτη και όλα τα ανθρώπινα πρόσωπα και τα δικαιώματα είναι τμήματα της ανθρώπινης

κληρονομιάς και έτσι, στην θέση της ανθρώπινης φύσης τίθεται πλέον ένας νομικός οικουμενισμός. Βέβαια, τα κράτη που υπέγραψαν αυτήν την διακήρυξη δεν πίστευαν ότι έτσι θέτουν περιορισμούς στην συμπεριφορά τους, δεδομένου ότι δεν προβλεπόταν κανένας μηχανισμός επιβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εδώ, ωστόσο, τα πράγματα έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά από τότε που ο Καπ, θέτοντας τις προϋποθέσεις της παγκόσμιας ειρήνης, αναζητούσε κανονιστικές αρχές, ρυθμιστικές της συμπεριφοράς των κρατών, στην βάση μιας οικουμενικής ηθικής. Από την εποχή του μέχρι σήμερα, έχει προηγηθεί η δημιουργία των εθνών-κρατών που είναι η αποκλειστική πηγή της κυριαρχίας και ο μοναδικός φορέας της θέσπισης και προστασίας των δικαιωμάτων και έχουν μεσολαβήσει πόλεμοι μεταξύ κρατών στην βάση της ισχύος και των γεωπολιτικών τους συμφερόντων. Εκείνο, επομένως, που μένει δεν μπορεί να είναι μια κανονιστική αρχή, αλλά μια συμφωνία, ένα νέο διεθνές κοινωνικό συμβόλαιο μεταξύ κρατών που δεσμεύονται να σεβαστούν τα δικαιώματα των πολιτών τους στο εσωτερικό, διατηρώντας παράλληλα κραταιά την εθνική τους κυριαρχία. Ωστόσο, το χάσμα μεταξύ του πολίτη ενός έθνους-κράτους και του ανθρώπου των οικουμενικών διακηρύξεων δεν είναι εύκολο να γεφυρωθεί.

Η μεταπολεμική περίοδος έχει αποδείξει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα εξακολουθούν να παραβιάζονται και να προστατεύονται σε εθνικό επίπεδο και οι διατάξεις των εθνικών συνταγμάτων, των νόμων και των θεσμών δικαστικής προστασίας είναι περισσότερο σημαντικές από τις διεθνείς δεσμεύσεις.

Επιπλέον, η αρχή της μη επέμβασης στο εσωτερικό των κρατών δεν είναι μόνον απόρροια της εθνικής κυριαρχίας, αλλά και θεμελιώδης αρχή του ΟΗΕ, αρχή που μέχρι τις επεμβάσεις της προηγούμενης δεκαετίας στο Κόσοβο και το Ιράκ δεν νοούνταν να παραβιασθεί ούτε στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε επίσης, ότι ο κανόνας της μη επέμβασης προστατεύει αδύναμα κράτη έναντι ισχυρότερων και εγγυάται μια στοιχειώδη ισότητα στις διεθνείς σχέσεις, αφήνοντας παράλληλα περιθώρια ανάπτυξης διαπραγματεύσεων, κυρώσεων και γενικά ηπιότερων μέσων. Το ότι η νέα διεθνής τάξη νομιμοποιήθηκε στο όνομα της προστασίας των δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, δεν συνεπαγόταν ότι είχε την δυνατότητα να τα προστατεύει και πρακτικά παρά την συναίνεση αυτών που τα παραβίαζαν, δηλαδή των ίδιων των κρατών. Πάνω σε αυτήν την βασική αντίφαση θεμελιώθηκε η διεθνής έννομη τάξη και εξαιτίας αυτής της αντίφασης ο λόγος περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν εξαρχής λόγος ιδεολογικός καθώς «τα πιο ισχυρά κράτη, μέσω του λόγου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έκαναν τις δικές τους προτεραιότητες οικουμενική μέριμνα των άλλων».⁵ Επομένως, η ιδεολογική χρήση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οφείλεται και στην αδυναμία να τα εφαρμόσουμε τόσο στους ισχυρούς όσο και στους αδύναμους και παράλληλα, να εναρμονίσουμε την προστασία τους με το σεβαστό της κρατικής κυριαρχίας.

Συνεπώς το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφαρμόζεται στο μέτρο που υπάρχει σύμπτωση μεταξύ του εθνικού συμφέροντος περισσότερων κρατών και της προστα-

σίας των δικαιωμάτων, τις δε διεθνείς δίκες για τις παραβιάσεις τους, τις κινούν συνήθως οι ισχυροί νικητές των πολέμων (δίκη Νυρεμβέργης, δίκη Σ. Μιλόσεβιτς, δίκη Σαντάμ Χουσέιν). Τα ισχυρά κράτη ακόμα και αν υπάρχει το ενδεχόμενο να προσαχθούν σε δίκη και να υποστούν συμβολικές κυρώσεις για παραβιάσεις δικαιωμάτων, αρνούνται να υπαχθούν στην δικαιοδοσία διεθνών δικαστηρίων. Αυτό αποδεικνύεται και από την άρνηση των ΗΠΑ να υπαχθούν στο Διαρκές Ποινικό Δικαστήριο που τις οδήγησε στην καταψήφιση του τελικού κειμένου για την ίδρυσή του.

Κατά τα άλλα, η ίδια χώρα πρωτοστατεί σε δηλώσεις για την οικουμενική ισχύ των δικαιωμάτων και δικαιολογεί απόλυτα επεμβάσεις στο εσωτερικό κρατών για την προστασία τους (Γιουγκοσλαβία, Ιράκ), αρκεί να εξασφαλίσει την αυτοεξαιρέσή της. Εδώ τα όρια της οικουμενικότητας και η εξαίρεση από αυτήν ορίζονται από το κυρίαρχο κράτος.

Επιπλέον, η σύνταξη διεθνών εκθέσεων (Κογκρέσου, Διεθνούς Αμνηστίας) για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων και η τυχόν αρνητική δημοσιότητα που απορρέει από αυτές δεν κλονίζουν την πεποίθηση των κρατών ότι στα του οίκου τους είναι απόλυτα αφεντικά. Αυτή η υποκριτική συμπεριφορά δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο, καθώς διατρέχει όλη την περίοδο του ψυχρού πολέμου με εκατέρωθεν κατηγορίες για παραβιάσεις των δικαιωμάτων, όπως δεν είναι και αποκλειστικό προνόμιο των ΗΠΑ. Κανένα από τα δυτικά κράτη δεν ανέστειλε τις εμπορικές σχέσεις με την Κίνα μετά την σφαγή των φοιτητών στην πλατεία Τιενανμέν το 1989, ενώ η Μεγάλη Βρετανία συνέχισε να τροφοδοτεί με όπλα το δικτατορικό καθεστώς του Σουχάρτο (Ινδονησία) με τα οποία εξολοθρεύτηκαν μισό εκατομμύριο ιθαγενείς στο ανατολικό Τιμόρ. Ο ίδιος ο ΟΗΕ έμεινε απαθής στην τεραστίου μεγέθους και βαρβαρότητας γενοκτονία της Ρουάντα μεταξύ των φυλών Χούτου και Τούτσι (1994), ενώ οι βομβαρδισμοί τόσο στο Ιράκ (1998) όσο και στην Σερβία (1999) πραγματοποιήθηκαν χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Οι παραπάνω επισημάνσεις δεν απαντούν αυτονοήτως αρνητικά στο ερώτημα αν υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις όπου η βίαιη επέμβαση δικαιολογείται. Το σίγουρο είναι ότι μια τέτοια επέμβαση, ακόμα και αν θα μπορούσε να γίνει δεκτή σε οριακές περιπτώσεις, δεν θα μπορούσε να νομιμοποιηθεί μέσω των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ίσως εδώ δικαιώνεται η άποψη ότι «κανένα άτομο και καμία κοινότητα δεν μπορούν να κερδίσουν την αξιοπρέπεια ή την ελευθερία τους μέσω μιας ξένης επέμβασης ή ως δώρο άνωθεν. Οι δυνάμεις επέμβασης μπορούν μόνο να βοηθήσουν τον τοπικό πληθυσμό να επαναδικεικώσει τα δικαιώματά του απέναντι στην κυβέρνηση του».⁷ Πέραν των άλλων είναι σαφές, επίσης, ότι η ίδια η βιαιότητα των βομβαρδισμών και η ωμότητα του πολέμου εντείνουν τις εντάσεις και ακυρώνουν κάθε προσπάθεια συμβιβασμού και τελικά, αποτελούν μια έμπρακτη άρνηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υποτίθεται ότι υπερασπίζονται.

Αν τα ανθρώπινα δικαιώματα διατηρούν ένα μέρος από το συμβολικό τους κύρος στις διεθνείς σχέσεις, αυτό οφείλεται όχι στο ότι νομιμοποιούν τις επεμβάσεις μεταξύ των κρατών, διότι εκεί, όπως είδαμε, λειτουργούν ως πρόσχημα και ιδεολογία που συγκαλύπτει την επιβολή του ισχυροτέρου. Ίσως

είναι αυταπάτη να θεωρούμε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα προσδιορίζουν ένα πεδίο ανώτερων ηθικών αξιών, η συμφωνία επί των οποίων θα θέσει τέρμα στις πολιτικές διαμάχες. Είναι προφανές ότι η σύγκρουση στο διεθνές επίπεδο δεν γίνεται στο επίπεδο των αφηρημένων σκοπών αλλά των μέσων επιβολής. Στην καλύτερη περίπτωση τα δικαιώματα «δημιουργούν ένα κοινό πλαίσιο, ένα κοινό σύνολο αναφορών που μπορούν να βοηθήσουν τα συγκρουόμενα μέρη να διαβουλευούνται»⁸ και επιπλέον, να θέτουν το όριο πέραν του οποίου η προσβολή ενός δικαιώματος δεν θα μπορούσε να γίνει ανεκτή.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν εκφράζουν ούτε απόλυτες αρχές, ούτε ένα ιερό και απαραβίαστο χώρο, αντίθετα αποτελούν ένα είδος κοσμικού ανθρωπισμού και ταυτόχρονα μια γλώσσα μέσω της οποίας οι άνθρωποι συναίνεσαν να επιλύουν τις συγκρούσεις τους με την πειθώ και όχι την βία και επιπλέον, υπερασπίστηκαν την αυτονομία τους έναντι των κάθε προέλευσης καταπιέσεων (θρησκεία, κράτος, οικογένεια). Η δύναμή τους συνδέεται κυρίως με το ότι αποτελούν μια εδραία βάση για την δημιουργία μιας κοινότητας δικαίου που υπερβαίνει το δίκαιο των κρατών, καθώς το τελευταίο αδυνατεί να υπερασπιστεί τους απάτριδες και τους αδυνάτους (πρόσφυγες, πολιτικά διωκόμενους, μετανάστες, μειονοτικούς) και γενικά, όσους οι συνθήκες οδήγησαν στην μεθόριο

της νομιμότητας. Ο πολλαπλασιασμός των διεθνών κειμένων που αφορούν στα δικαιώματα είναι έκφραση αυτής της ανάγκης και ουσιαστικά η αρχή της αντίστροφης πορείας, στην οποία ο άνθρωπος επιδιώκει να γίνει πολίτης του κόσμου. Σηματοδοτούν μια νέα ουτοπία, χωρίς την οποία το παρόν θα ήταν δυσβάσταχτο και το μέλλον ζοφερό.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Κ. Δουζίνας, *Το τέλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα 2006, σ. 15.
- 2 Α. Wellmer, *Η ελευθερία στον νεωτερικό κόσμο*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001, σ. 132 επ.
- 3 P.-A. Taguieff, *Παγκοσμιοποίηση και δημοκρατία*, Εκδόσεις του Εικοστού Αιώνα, Αθήνα 2002, σ. 132.
- 4 Pierre Manent, *Απλά μαθήματα πολιτικής φιλοσοφίας*, Πόλις, Αθήνα 2005, σ. 151.
- 5 Βλ. αντί πολλών την σημαντική εργασία του Norberto Bobbio, *The Age of Rights*, Polity, Κάμπριτζ, 1996.
- 6 N. Lewis, "Human rights, law, and democracy in an unfree world" στον τόμο T.Evans (επιμ.), *Human Rights Fifty Years on: A reappraisal*, Manchester University Press, 1988, σ. 89.
- 7 Κ. Δουζίνας, *ό.π.*, σ. 199.
- 8 Μ. Ιγκνατίεφ, *Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως πολιτική και ως ειδωλολατρία*, Καστανιώτης, Αθήνα σ. 70.

Υψηλάντου 31 | 10675 Αθήνα | τηλ.: 2107231271 | fax: 2107254629
 ΒΙΒΛΙΟΠΛΗΘΕΙΟ ΠΟΤΑΜΟΣ | Σκουφά 32 & Δημοκρίτου, τηλ.: 2103621844
 www.potamos.com.gr | info@potamos.com.gr

Ποτάμος

BRUCE CLARK
Δυο φορές ξένος
ΟΙ ΜΑΖΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ

Bruce Clark
Δυο φορές ξένος
Οι μαζικές απελάσεις που διαμόρφωσαν την σύγχρονη Ελλάδα και Τουρκία

Η ανταλλαγή πληθυσμών μετά τη συνθήκη της Λωζάννης δεν ήταν παρά μια εθνοκάθαρση που επέτρεψε στην Ελλάδα και την Τουρκία να συμβιώσουν θυσιάζοντας τους ανταλλάξιμους πληθυσμούς τους. Ένα βιβλίο που αντικαθιστά παραδοχές και εικασίες με έρευνα και τεκμηρίωση.

σελ. 311, 17x24 εκ., χαρτόδετο, €23,00
 ISBN 978-960-6691-11-9